

RECENZIÓK

ERIC A. SEIBERT

Disturbing Divine Behavior

Troubling Old Testament Images of God

Szerző: Eric A. Seibert
ISBN 978-0-8006-6344-5
Kiadó: Fortress Press, Minneapolis, 2009 (347 oldal)

A könyv az ószövetségi elbeszélő irodalom azon helyeinek értelmezéséhez kíván segítséget nyújtani az olvasóknak, amelyeknek Isten-ábrázolása markánsan eltér a Szentírásban általában, de még inkább az Újszövetségben megjelenő Isten-, illetve Atya-képtől. Úgy vélhetjük, feltétlenül igazként fogadhatjuk el, egy hívő ember számára meghatározó, hogyan képes feldolgozni, értelmezni és Istenről alkotott képébe integrálni azokat az elbeszéléseket, amelyekben a Mindenható úgy jelenik meg, mint aki az emberek halálát kívánja kihágásaikért, vagy Ő maga gyilkosként, esetenként tömeggyilkosként jelenik meg. Ezen a helyzeten pedig még az sem segít, ha mindezt harcusként követi el, főképpen, ha ez egy egész nép genocídiumával végződik. Hasonlóan nehezen értelmezhetőek azok a történetek, amelyekben Isten vezeti félre az embereket, vagy sújtja őket kivédhetetlen csapásokkal. Az első fejezetben a szerző ezeket a problémás elbeszéléseket gyűjti csokorba, majd fogalmazza meg ehhez kapcsolódóan általános problémáinkat. A helyzet egyértelmű, a hívő embereket meglehetősen zavarba ejti, amikor arról olvasnak, hogy Isten nem igazságos,

etikátlanul cselekszik, tömegesen irt, irtat ki embereket (asszonyokkal, gyerekekkel és csecsemőkkel egyetemben), esélyt sem adva a menekülésre.

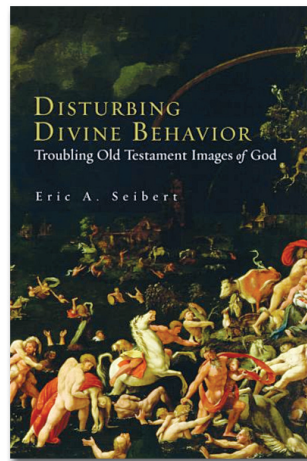
De nem csupán a hívő embereket zavarhatja ez a kép, noha leginkább nyilván ők szenvednek ettől, számos más csoport is megfogalmazza fenntartásait egy ilyen Istennel szemben. Ezen csoportokat sorolja fel Seibert a második fejezetben, kezdve a sort a vallásos pacifistákkal, a keresztyén nevelőkkel – akik, akárcsak a lelkészek, inkább átugorják ezeket a helyeket –, és jut el a feministákon, a jogfosztottakon keresztül az ateistákig, agnosztikusokig, míg a sort a hívőkkel zárja. Azt mondhatjuk tehát, hogy gyakorlatilag mindenkinek problémája adódhat Isten ilyen jellegű ábrázolásával, aki csak egyszer komolyan veszi a Szentírás egyéb kijelentéseit, vagy mélyebben elgondolkodik az ember sorsáról.

A téma tehát sokakat érint, éppen ezért nem meglepő, hogy számos javaslat született arra nézve, miként lehetne feloldani ezt az ellentétet, mint ahogyan azon sem csodálkozhatunk, hogy már az egészen korai időkben történtek erre kísérletek. Esetleg úgy, hogy a kényes helyeket átírták, akár beiktatva Isten

helyére a sátánt (lásd pl. 2Sám 24,1 – 1Krn 21,1), vagy a teljes Ószövetséget elvetették, mondván, az abban megjelenő Isten nem lehet Jézus kegyelmes Atyja (pl. Marcion), de elfogadott módszernek minősült egykoron a szöveg feloldása is tipológia vagy allegória által. A modern kor kísérletei közül Delitzsch, von Harnack és Avalos gondolatait tekinti át röviden a könyv. Természetesen nem csak olyan elméletekkel találkozunk, amelyek elvetik, vagy módosítják az Ószövetség problémáinak vélt helyeit, de olyanokkal is, amelyek védelmére kelnek, kísérletet téve ezeknek a szövegeknek az értelmezésére. Ezen módszereket csoportokba szedve rendszerezi a szerző. Olyan kategóriákat meghatározva, mint: Isten immunitásának elve; Isten cselekedetei jogosságát igazolók csoportja; a nagyobb jó elve; az „Isten másként cselekszik az Ószövetségben” elve; végül a megengedő akarat elve. Ezen magyarázatokban közös, mindegyik abból indul ki, hogy Isten pontosan úgy szólt és cselekedett, ahogyan az megjelenik az Ószövetségben. Ezt az alapvetést a szerző kontroll hitnek nevezi és Kolumbusz történetével világítja meg, miként kell ezt érteni: az ember előfeltevéseit igaznak fogadja el. De mi van akkor, ha már eleve ez a kontrollhitünk téves, vagyis eleve rossz kérdéseket teszünk fel, amiből egyenesen következik, válaszaink is rosszak lesznek és India helyett Amerikában szállunk partra.

Ezt a kérdést igyekszik megválaszolni a könyv második nagy egysége, amely

az ószövetségi narratíva természetét kutatja. Ezen vizsgálat első pontja nem lehet más, minthogy valóban minden úgy történt-e, ahogyan az előttünk áll? Ezt a kérdést megvilágítandó két jól ismert történetet tárgyal a mű, Jónás könyvét és a zsidó honfoglalás elbeszélését Józsué könyvéből. Miután erről a két elbeszéléstről beláttatja a szerző, hogy az abban foglaltak teljes mértékben történetileg nem igazolhatóak, logikusan merül fel az olvasóban, akkor pontosan mit jelent az Ószövetségben belül a történeti elbeszélés műfaja. Megállapítható, hogy a történeti elbeszélések ebben az időszakban gyakorta többet árulnak el a szerző koráról, annak viszonyairól, mint a tárgyalt történelmi korról, ahogyan az is egyértelművé válik, hogy az irodalmi és a teológiai cél is fontosabb, mint a történeti objektivitás. Ezeket a ténymegállapításokat el-

fogadni viszont messze nem olyan könnyű egy hívő embernek, mint amennyire logikusan felépíti érvelését a szerző. A könyv erénye, hogy ezzel ő is tisztában van, így a következő fejezetben éppen azon vélekedéseket gyűjti össze, melyek elodázzák ennek a kérdésnek a megválaszolását. Majd hasonlóan rendszerezett módon azokkal a meggyőződésekkel és ezek veszélyével is szembesíti az olvasót, amelyek mindenáron védeni akarják az Ószövetség történeti hitelességét.

Ha ennyi kérdést és problémát vet fel a történeti elbeszélések tartalma, akkor mégis miért volt olyan lényeges az ilyen típusú szövegek megírása? Az ószövet-

ségi narratíva funkcióiról szólva Seibert szerint a következő megállapítások tehetők. Az események újbóli elmondásával vált lehetségessé megmagyarázni a nemzet hibáit és bukásait, mint ahogyan a régmúlt eseményeire való emlékezés kiváló alkalmat adott a jelen uralkodó elitjét támogatni, politikáját népszerűsíteni is. Ami az egyént illeti, a régmúlt szereplők példája rávilágíthatott bizonyos tettek és meggyőződések pozitív voltára, felerősítve azokat az olvasókban. Persze önmagában az a tény, hogy a történeti elbeszélésekre ezen állítások igazak, még csak az érvelés egyik felét képezhetik, a másik tartópillére Izrael teológiai meggyőződése kellett legyen. Ezzel viszont alapvető probléma, hogy az Ószövetség nem egy rendszerezett teológiai mű, aminek az lett volna a célja, hogy bemutassa ezt a világméretű, ezért csupán részinformációkból vonhatunk le olyan következtetéseket, mint pl. Isten irányítja a természeti világot; Ő az oka az egyén szerencséjének, szerencsétlenségének; megjutalmazza az engedelmességet, bünteti az engedetlenséget és ez a viszonyulás jelenik meg a háborúkban is, a győztes és elvesztett csatákban. Végignézve ezeket teológiai alapvetéseket, jogosnak tűnhet a szerző által felvetett kérdés: ezek közül vajon melyik adoptálható minden további nélkül saját teológiai világméretűnkbe?

Seibert, miután számos szempontot megvizsgál, gyakorlatilag könyve harmadik nagy egységében jut el az általa javasolt értelmezési módszerhez. Ennek kiindulási pontját az a megállapítás képezi, miszerint az Ószövetség elbeszéléseit olvasva különbséget kell tennünk a szövegben megjelenő Isten-ábrázolás („textuális Isten”) és a valóságos („aktuális”) Isten között. E kettő nyilvánvalóan nem állhat szemben egymással.

A szerző szavaival kifejezve, meg kell különböztetnünk a szöveg ábrázolásától, karakterizálásától Isten valós karakterét. Ha ezzel az előfeltevéssel egyetértünk, akkor következhet a valódi hermeneutika alkalmazása, amit Seibert krisztocentrikus hermeneutikának nevez. Ez az értelmezési módszer nem azt jelenti, hogy az Újszövetség önmagában lenne a feloldása a problémának, mivel annak Isten-ábrázolása is számos problémát okozhat – példaként hozza erre az ApCsel 12,21–23 és a Jel 20,11–15-öt. Sokkal inkább azt kívánja jelölni ez az elnevezés, hogy „az Ószövetség azon ábrázolása, amely megfelel a Jézus által kijelentett Istennek, megbízhatóan tekinthető... amelyek nem felelnek meg ennek, azok torzulásnak tekintendők” (185. o.). Ezt a módszert azért tekinti elfogadhatónak, mivel Jézusban Isten öltött testet, vagyis tetteiben és tanításában az Ószövetségben is cselekvő Isten jelenik meg. A krisztocentrikus hermeneutika első alapvetése tehát a Szentháromság-tan komolyan vétele. A második alapvetés pedig Isten változatlanágának elfogadása, hiszen csak abban az esetben tekinthető értelmezési kulcsnak Jézus tanítása, ha Isten nem változik az idők folyamán. Igazán érdekes lenne ezen a ponton többet olvasni arról, hogy pontosan mi tekinthető a történeti Jézus kijelentéseinek, de sajnos erről csupán egy aprócska alfejezet szól, amiben azért kifejti a szerző, hogy ugyanúgy meg kell különböztetni a történeti Jézust az Újszövetségben megjelenő Krisztustól, mint amit az Ószövetség esetében Isten ábrázolásához kapcsolódóan ő is szorgalmaz. Ami viszont felette áll ennek a kérdésnek, az a tény, hogy Jézus tanításában egészen más Isten jelenik meg, mint ahogyan azt a kortársai elképzelték. Erről az Istenről

pedig legalább ugyanekkora bizonyossággal állítható, hogy nem más, mint az Ószövetség Mindenhatója. A Jézus által megjelenített és tanított Isten kedves a bűnöshöz, távol áll tőle az erőszak, nem bünteti az embert történelmi vagy természeti katasztrófát előidézve, és nem sújtja betegségekkel. Egy szóban összefoglalva: Jézus a szeretet Istenét hirdeti.

Persze önmagában ez a hermeneutikai módszer még nem fogja megválaszolni az összes felmerülő kérdést, amikor az Ószövetséget olvassuk. Mindazonáltal ennek segítségével szert tehetünk egy olyan segítségre, amely által helyesebben leszünk képesek megítélni az Ószövetségben leírtakat. Ha pedig egy olyan szövegbe ütközünk, amelyet nem tudunk minden további nélkül beleilleszteni ebbe a rendszerbe, ez sem jelenti azt, hogy ezt a szöveget negligálnunk kellene, csupán még inkább megerősíthet bennünket abban, hogy ennél sokkal alaposabban kell kutatnunk annak értelme után. A szerző, miután ezeket megállapította, gyakorlati példákon keresztül mutatja be, hogyan alkalmazható módszere egy-egy konkrét szöveg tükrében – ez utóbbit nevezi Seibert duális hermeneutikának. „A krisztocentrikus hermeneutika ... segít meghatározni, hogy az Ószövetség Istenről mutatott képe mennyiben felel meg és mennyiben ellenkezik Isten karakterével. A duális hermeneutika ... pedig lehetővé teszi számunkra kideríteni, mitévők legyünk Isten eltorzult képével és azokkal a szövegekkel, amelyek tartalmazzák azt.” (221. o.) Végül a könyv utolsó fejezetében a szerző gyakorlati tanácsokat fogalmaz meg, hogyan lehet alkalmazni felvázolt módszerét.

Az általunk bemutatott könyv nem egyedülálló a maga nemében, számos műben igyekeztek választ adni arra a kérdésre, hogyan lehet értelmezni azokat a bibliai helyeket, amelyekről inkább nem beszélünk, csak hogy ne kelljen magyaráznunk. A szerző kiváló áttekintést ad a problémáról, a mű nyelvezete egyszerű, jól érthető az átlagember számára is. Didaktikailag nagyon jónak tarthatjuk, hogy rövid fejezetekben és alfejezetekben fejt ki egy-egy témát és alapos bevezetés után jut el megoldási javaslatához. Ugyanakkor nem hallgatható el, hogy az általa javasolt krisztocentrikus hermeneutika nem sokat segít a problémánkon, hiszen éppen az Újszövetségben megjelenő Istenről, mint Atyáról szóló tanítás alapján érzünk ellentmondásosnak bizonyos ószövetségi – és tegyük hozzá, újszövetségi – helyeket. Vagyis azt javasolja megoldásnak, ami a probléma okozója. Ami az általa dualisztikus hermeneutikának aposztrófált módszert illeti, arról pedig megállapítható, hogy semmi újat nem mond a reformátori alapelvhez képest, amely a teljes Írást kívánja megérteni és magyarázni, azokkal a helyekkel együtt, amelyek első olvasásra talán meg is botránkoztatják az olvasót. Akkor mégis hol a probléma – tehetjük fel a kérdést. Alapvetően ott, hogy ennek ellenére kényelmesedünk el és ugorjuk át nagy előszeretettel a nehezen értelmezhető részeket. Ha ez a könyv csak abban segítene, hogy ezen részek létezésére felhívja a figyelmünket, már érdemes elolvasni, de ennél többet is tesz, mivel ha megoldást nem is, de a probléma felvázolásában számos segítséget ad az Ószövetség értelmezéséhez.

Kókai Nagy Viktor